

לע"נ ר' שלמה כהן ב"ר אהרן וגובהר ז"ל

דינים והנהגות לחג הפורים - תשפ"ם

דינים מיוחדים לשנה זו

זמן הסעודה

א. השנה חל פורים המוקפין ביום שישי, ועל כן יש לכתחילה להודרו ולהתחיל את סעודת הפורים השכם בבוקר קודם הצות היום (11:47) כדי שיוכלו לאכול סעודת השבת לתאבון. (רמ"א סי' תרצה ס"ב ובמ"ב שם, שעה צ"ט רמט או"י. ובפרט שכן ראוי ונכון לנהוג ע"פ הקבלה גם בשאר שנים, ראה בכה"ח תרצה ס"ק כג בשם הגר"א והשל"ה).

ב. וכשהזמן בבוקר דחוק, ניתן לסמוך על הדעות שרשאים להתחיל לאכול הסעודה קודם שעה עשירית (14:48), ולהמשיך בסעודה אפילו עד הלילה. (שו"ת מהרי"ל סי' נו, והוב"ד במ"ב תרצ"ו).

ג. בדיעבד אם התעכבו ולא עשו הסעודה קודם הצות היום או אחר שעה עשירית, רשאים להתחיל הסעודה עד סמוך לשקיעה. (מג"א ומ"ב סי' רמט ס"ק יג, ושם בב"ח"ל ד"ה מותר, ועי' היטב בשו"ת מהרי"ל סי' נו).

כשיימנע מאכילה בתיאבון בליל שבת

ד. מותר להרבות בסעודת הפורים גם אם על ידי זה לא יאכל סעודת ליל שבת לתיאבון. (ע"פ המג"א סי' רמט ס"ק יו, וכן נראה מהב"ח"ל שם ד"ה מותר, ואפי' יתבטל מסעודת הלילה לגמרי, ומה שפקפק הבי"ח"ל, היינו לגבי סעודת מילה שאינה חובה כ"כ. וע"ע ס"י תקכ"ט ס"א, וי"ל).

ה. אם סעד ביום שישי באיחור, וקשה לו לאכול סעודת השבת מיד אחר הגעתו מבית הכנסת, רשאי לאחור סעודת השבת. (מג"א סי' רע"א ס"ק"א, מ"ב שם, ובכה"ח ס"ק"ב שגם המתאחר יאמר ע"פ מיד בבואו מבהכ"ס 'שלום עליכם' ואשת חיל).

ו. אם אכל בבוקר סעודת פורים, ושוב הודמן לאכול אחר הצהריים סעודה במקום אחר, נראה רשאי להצטרף עמהם, ובלבד שלא יתבטל עי"ז מסעודת הלילה. (ידימי משתה ושמחה כתיב, ואע"ג דאין חיוב לאכול עוד סעודה וכמבואר במג"א סי' תרצה ס"ק טו, מ"מ מצווה איכא).

תפילת מנחה קודם הסעודה

ז. המתחילים לאכול אחר הצות היום, יזהרו להתפלל מנחה קודם הסעודה. (שו"ע ורמ"א סי' רלב ס"ב, כה"ח שם).

נמשכה סעודתו עד הלילה

ח. אם נמשכה סעודת פורים עד זמן שקיעת החמה (17:43) חייבים להפסיק מלאכול ולשתות ואפילו מים אסור לשתות קודם שיקדשו. ויקדשו על היין, אולם לענין "ברכת הגפון", הדבר תלוי, אם שתו יין בסעודה וכפי שמצוי בדרך כלל, אין צריך לברך בפה"ג ורק יאמרו נוסח הקידוש, ואם לא שתו בסעודה, יעשו קידוש כרגיל. ולענין המוציא, לא יחזרו לברך. (שו"ע סי' רע"א ס"ד, ובמ"ב שם, כה"ח או"י כט, חזו"ע שבת ח"ב ע"ג ע). ויש אומרים שאין לפרוס מפה ולקדש קודם תפילת ערבית, ולדעתם יש להפסיק בסעודת פורים ולברך בהמ"ז, ולאחר שהתפלל יקדש וימשיך בסעודתו. (כה"ח רע"א או"י כב, ואו"י כו בשם האריז"ל).

ט. מי שנמשכה סעודתו עד הלילה, אם אכל אפילו מעט אחר החשיכה יזכיר רצה והחליצנו בברכת המזון, (שו"ע סי' רע"א ס"ו). ואם לא אכל משהשיכה, לבני ספרד יזכיר, ולבני אשכנז לא יזכיר, ועל הנסיים לא יזכיר כלל. (מ"ב סי' תרצה ס"ק טו).

ביטל סעודת ליל שבת או קידוש

י. מי שלא סעד סעודת ליל שבת מפני כל סיבה שהיא, עליו להשלימה ביום למחרת, ויאכל ג' סעודות ביום. (סי' רצ"א ס"א וברמ"א).

יא. מי שלא קידש בלילה מפני שהיה שיכור או שהיה טרוד בשנתו וכד', עליו להשלים הקידוש למחרת ביום, וזמנו כל היום. ואומר כל נוסח הקידוש של הלילה, מלבד "ויכולו". (שו"ע סי' רע"א ס"ח).

סעודה ביום ו' לבני הפרזים

יב. בני הפרזים הבאים ביום ו' לסעודת פורים אצל קרוביהם ובני

משפחותיהם, רשאים ליישב לסעוד עמהם אפילו סעודה גדולה של כמה מנות למרות שלא התחייבו במצוות היום. (ע"פ הרמ"א סי' תרצה ס"ב דבשני הימים הוי סעודה מצווה, ואע"ג דליכא חיובא, מ"מ לא גרע מסעודת ר"ח שארעה בער"ש, ראה בס' תורת חיים - סופר סי' רמט ס"ק"י. ועוד, דהלא מותרים הם להשתתף בסעודת מצווה וכאן הוי סעודת מצווה גמורה לבני הכרכים, ועי' תוס' עירובין מא. ד"ה בני. ועוד יש להקל מטעמים אחרים, וכן העלתי בשו"ת תורת מאיר ח"א סי' ס"א, פד, ושכן דעת מרן הגר"ח והגר"א נבנצל שליט"א).

כינוס ותספורת ביום ו'

יג. יש להימנע מלכנס ביום שישי אפי' במכונת כביסה. (רמ"א סי' תרצ"ו ס"א, מ"ב שם, בן איש חי פ' תצווה או"י כא. ובלא"ה יש מחמירים מלכנס אפי' במכונת כביסה בכל יום שישי משום תקנת עזרא, ומ"מ גם המקילין בזה כל השנה, ביום זה יש להחמיר). יד. מותר לגלה ולסדר שערות זקנו על ידי עצמו לכבוד שבת. (עי' בן איש חי פ' תצווה או"י כא, ומיהו בגילוח הזקן ע"י עצמו קול טפי. כה"ח סי' תרצ"ו ס"ק יא, שו"ת אול"צ ח"ד פס"א, חזו"ע עמ"י קצו, אשרי האיש בשם הגר"א ומקורו ברמ"א שם ס"א).

פרשת זכור

טז. חולים ונשים שאינם יכולים לבוא לשמיעת פרשת זכור בבית הכנסת, יקראו בביתם פרשת זכור מתוך חומש. (שו"ת תורת חסד סי' לו, וע"ע ברמב"ן פ' כי תצא פכ"ה, ובמ"ב סי' תרפ"ה ז', כה"ח ס"ק"ל, מנחת אשר - וייס ח"ה סי' מח).

מחצית השקל

טז. נוהגים ליתן קודם קריאת המגילה מעות וזיהרו שלא לקרות לכסף זה מחצית השקל, רק "זכר למחצית השקל". (שו"ת דברי יוסף סי' נב, וע"ע בס' זכרונות אליהו מע' ש או"י ב', חזו"ע עמ"י קא).

יז. מעיקר הדין יוצא ידי חובה בנתינת מטבע של חצי שקל, ונכון ליתן שלש מטבעות של חצי שקל. (רמ"א סי' תרצ"ד ס"ב, ובב"ח"ל שם, כה"ח שם ס"ק כ', כג), ומכל מקום רבים נהגו להדר וליתן שיעור עשר גרם כסף, לפי מהחיר הכסף הגולמי מדי שנה בשנה, (השנה הוא לערך 28 ש"ח) וכן נוהגים הספרדים. (בית דוד יו"ד סי' קח, כה"ח סי' תרצ"ד ס"ק"ב, חזו"ע שם).

יח. נכון ליתן זכר למחצית השקל, גם עבור אשתו, בניו ובנותיו. ואם אין ידו משגת כ"כ, די שיתן ג' מטבעות של חצי שקל עבורם. (עי' רמ"א שם, כה"ח ס"ק"ב, חזו"ע עמ"י קה).

יט. מעות אלו יש לחלקם למוסדות תורה, או לתלמידי חכמים עניים. (רו"ח - פלאגי סי' תרצ"ד, שו"ת יחזו"ח ח"א סי' פו).

קריאת המגילה

כ. האוחזים מגילה כשרה בידיהם, נכון להחמיר שקודם קריאתה ייטלו ידיהם. (עי' רמ"א סי' קמו סעי' א', ובמ"ב ס"ק"ד, שו"ת סי' תרצ"א ס"ק"ג, חזו"ע עמ"י עו, ומ"מ יש ללמד זכות על המקילין, עי' שו"ת שם, מחזיק ברכה שם ס"ק"ד).

כא. בברכת שהחיינו של קריאת המגילה בלילה יש לכווין גם על שאר מצוות היום, ובני אשכנז יכוונו זאת בברכת שהחיינו של יום. (פמ"ג א"א תרצ"ב א', מ"ב ס"ק"א, כה"ח ס"ק"ד).

כב. מי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה, לא יקרא עם השליח ציבור, אלא ישמע וישתוק. (שו"ע סי' תרצ"ד ס"ד).

כג. צריך השומע להאזין ולשמוע כל תיבה ותיבה מפי הקורא, ואם חיסר אפילו תיבה אחת, לא יצא ידי חובתו וחוזר וקורא בברכה. ועל כן יש להיזהר מאד שלא להתנמנם בעת קריאת המגילה, וכן שלא לדבר כלל עד לאחר ברכה אחרונה. (מג"א סי' תרצ"ט ס"ק טו, מ"ב שם ס"ק יח, מנה, ובב"ח"ל סי' תרצ"ד"ה אין מדקדקין, כה"ח סי' תרצ"ט ס"ק פב, ועי' בא"ח פ' תצווה או"י ג).

כד. וכן אם חיסר הקורא אפילו תיבה אחת, לא יצאו השומעים ידי חובתם, וחוזרים וקוראים בברכה. (שו"ע סי' תרצ"ט, משנ"ב ס"ק"ה, מה, בא"ח שם).

כה. אם התנמנם וחסר כמה פסוקים, או במקומות שמכין הנערים באמירת "המון", ולא שמע תיבה אחת, ישלים בעצמו אפילו מהחומש שבידו ויוצא בזה ידי חובה בדיעבד, ולכתחילה ראוי שיהיה לו

מגילה כשרה מהמת כן. וכן הדין בעבר ודיבר באמצע קריאת המגילה. (פמ"ג ס"י תרצ"א א"א סק"ו, משב"ז סק"ו, מ"ב ס"ק יט, וס"י תרפט ס"ק יט).
פ. מי שהחסיר ולא שמע תיבה, צריך להקפיד מאד כשהחזיר לקרוא להשמיעה לאזנו. (ב"י ס' תרפט, שעה"צ סק"ז). וצריך להשים לך בפרט כשקוראים מתוך מגילה כשרה).

כז. השומע מקרא מגילה דרך טלפון או רדיו אפילו בשידור חי, אינו יוצא ידי חובתו. (שו"ת משנ"ה ח"ד סי' פה, הליכו"ש - מועדים ח"ב עמ' שכט, חזו"ע - פורים עמ' נו), ויש להימנע משמיעתה על ידי רמקול. (עי' שו"ת מנח"ש ח"א סי' ט עמ' סו ובהע"ש, ובשו"ת אגרו"מ האו"ח ח"ב סי' קח, שו"ת שבה"ל ח"ה סי' פד, שו"ת אול"צ ח"ד ט"ד).
כח. הקורא צריך להיזהר לקרוא תיבת "ואת" שבעשרת בני המן, מתוך המגילה, כי יש טועים מהמת המהירות של נשימה אחת, לקרוא אלו התיבות בעל פה. (עי' שו"ע סי' תרצ"ט ג', בא"ח שם או"ט).

כט. השומע את המגילה, ויש בידו מגילה כשרה, אינו צריך לפשוט המגילה כאיגרת, ורק בעל הקורא יעשה כן, ויש שנהגו שגם השומעים פושטים וקוראים, ומ"מ זיהרו שלא תיגמר ע"ג הארץ. (שו"ע סי' תרצ"ט י', ובמ"ב שם ס"ק נה, ועי' שעה"צ ס"ק נא, ובס' רוח חיים - פלאגי" סי' תרצ"ט ד').
ל. מי ששמע את המגילה, וחזר וקרא לאשתו או לכמה נשים, יברך לפניו ב' ברכות ולאחריה לא יברך כלל אלא אם יש עשר נשים, ויזהירם שיתנו דעתן לכל יפסידו אפילו תיבה אחת. (מחז"ב סי' תרפט סק"ד, מאמ"ר שם סק"ו, מ"ב סי' תרצ"ב סק"י, ובבית"ל ד"ה אלא, חזו"ע - פורים עמ' פט. וז"ו כשהוא בקי בקריאתה דאל"ה אין לו לברך, וכ"כ בשו"ת אול"צ שם). ויש אומרים שהקורא לנשים, לא יברך לא לפניו ולא לאחריה, וכן הם לא יברכו. (בא"ח פ' תצווה או"ט, ועי' כה"ח ס"י תרפט ס"ק יט).

לא. אין לנשים לאכול קודם שמיעת המגילה בין ביום ובין בלילה, ולכן יזהרו הנשים שלא לאכול ואפילו טעימה בעלמא, עד שיבואו בעליהן מביהכנ"ס לקרות להן המגילה. (שו"ע ורמ"א תרצ"ב ס"ד, ובמ"ב שם, חזו"ע עמ' צה).
לב. אין לדבר כלל בסיום קריאת המגילה עד שיברך בעל הקורא ברכת 'הרב את ריבנו'. (מ"ב סי' תרצ"ב סק"ט, ועי' שעה"צ).

סעודת פורים

לג. לכתחילה צריך לאכול לחם בסעודה זו. (רוקח סי' רמ, ברכ"י סי' תרצה סק"א, ערוה"ש שם, שו"ת יח"ד ח"א סי' פט, הל' חג בחג - עמ' קפו).
לד. יתקן סעודה נאה כפי שאר תשיגו ידו, ונכון להדר לאכול בשר בהמה בסעודת פורים, ולא די בבשר עוף ודגים. (אף שהמג"א סי' תרצ"ו ס"ק טו, הסתפק בזה, החת"ס בחידושין לחולין פג, פשיטא ליה הכי, וכן משמעות השו"ע סי' תרצ"ו ס"ג, שיעורי שבט הלוי הל' נדה סי' קצח סעי' כד, חזו"ע ע' קעח).
לה. אע"פ שאין חיוב לעשות סעודה בליל פורים, מ"מ גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה. (שו"ע ורמ"א סי' תרצה ס"א).
לו. השותה יין או שאר משקין המשכרים יותר מכפי לימודו, ישנם כמה אופנים שאינו יכול להתפלל לכתחילה, ופעמים אף בדיעבד תפילתו תועבה, ועל כן יש לשים לב לפרטים אלו. (ראה היתב שו"ע סי' צט ס"א וס"ג ובמ"ב שם).

לז. היודע בעצמו שאם ישחקר יזלזל באיזו מצווה, או ימנע מברכת המזון, ותפלת ערבית וכדומה, יזהר שלא יבוא לידי שכרות. (בה"ל סי' תרצה ד"ה ע"ג).

לח. האבל על אב ואם תוך י"ב חודש יכול להשתתף בסעודת פורים אשר נערכת מוחץ לביתו, אפילו אם סועדים שם כמה משפחות ונערכים שם שירים וריקודים, ודווקא ביום שחייב בו - פרוז ב"ד ומוקף בט"ו. (שו"ת זקן אהרן סי' ריד, כה"ח סי' תרצ"ו ס"ק כו, אשרי האיש ח"ג עמ' שיז בשם הגריש"א זצ"ל, חזו"ע עמ' קפ, ובשו"ת תורת מאיר סי' פז).

מתנות לאביונים

לט. חייב ליתן שתי מנות לשני אביונים, והיינו מתנה אחת לכל אביון, ומן הדין די בנתנת פרוטה אחת לכל אביון, (מ"ב סי' תרצ"ב סק"ב, ע"פ הריטב"א), מכל מקום נכון להחמיר וליתן כדי שיעור סעודת פת לכל אביון (20 ש"ח), אבל ביותר מב' עניים יתן מזה שחפץ. (מחז"ב סי' תרצ"ב סק"ב, שער"ת שם, בא"ח פ' תצווה או"ט).
מ. מצות מתנות לאביונים ביום ולא בלילה, ומכל מקום רשאי ליתן

לגבאי צדקה קודם הפורים על מנת שיהיה שלוחו לחלק לעניים ביום הפורים. (ברכ"י סי' תרצ"ד, ביה"ל שם ד"ה לשני, כה"ח סי' תרצ"ד ס"ק טו, וס"י תרצה סק"ג, מ"ב שם ס"ק כב, הגריש"א זצ"ל הב"ד בס' אשרי האיש עמ' דש).

מא. יש ליתן לכתחילה מתנות לאביונים ומשלוח מנות למי שודאי אצלו פורים היום, ולכן יש לפרזים לדקדק וליתן ביום י"ד לבן עיר ודאי, והכרכים יתנו ביום ט"ו לבן כרך ודאי. (אור שמח בחידושי למוגילה ד; עיר הקודש והמקדש פכ"ו, אשרי האיש שם, אול"צ ח"ד פ' נט - ג).

מב. צריך ליתן המתנות לאביונים משלו ולא משל מעשר, וההוספה שמוסיף לעניים אחרים, יכול ליתן משל מעשר. וכן הדין במחצית השקל, דאין ליתן ממועשר, רק מה שמוסיף יותר מן החיוב. (מג"א שם סק"א, מ"ב שם סק"ג, כה"ח סי' ק"ד).

מג. אין יוצאים יד"ח מתנות לאביונים, בנתניתו לשיבות ותתי"ם. (הגרש"א בשלמי מועד עמ' רע"א).

מד. אשתו, בניו ובנותיו מעל גיל מצוות, חייבים במתנות לאביונים (רמ"א סי' תרצה ס"ד, ובמ"ב שם, ערוה"ש שם, שלמי מועד עמ' רפ, חזו"ע עמ' קמב) ואם האב נותן עבורם לעני או לגבאי צדקה, יאמר לו שייזכה בכסף זה עבור אשתו ובני ביתו, וטוב שקודם לכן ימנוהו שליח. (הגר"ש אלישיב זצ"ל הב"ד בס' שבות יצחק שם, ועי' בס' הליכו"ש ח"ב עמ' שלח).

מה. אדם שחשב וגמר בליבו ובדעתו לחלק צדקה לעני, אסור לו לחזור בו אפילו שלא הוציא בשפתיו. (בית יוסף סי' תרצ"ד, ובמ"ב שם סק"ו, ועי' בשו"ע יו"ד סי' רנח וחומ"ס סי' ריב, ועברוה"ש יו"ד שם סל"ט).

משלוח מנות

מו. טוב להרבות במתנות לאביונים, מלהרבות במשלוח מנות ובסעודת פורים. (רמב"ם פ"ב מהל' מגילה ח"י"ז).

מז. גם נשים חייבות במשלוח מנות, וכן אשה נשואה לשלוח לשכנותיה והברותיה, ואשה תשלה לאשה ואיש לאיש. וכן בניו ובנותיו מעל גיל מצוות, חייבים במשלוח מנות, ונכון להנך בזה גם את הקטנים שהגיעו לחינוך. (רמ"א שם, שו"ת חת"ס סי' קצו, פמ"ג א"א ס"ק יד, תורת הישיבה עמ' רג).

מח. אבל תוך י"ב חודש לאביו ואמו או ל' יום לשאר קרובים, מנהג בני אשכנז, שאין קרוביו וידידיו שולחים לו משלוח מנות, (רמ"א סי' תרצ"ו ס"ו, ובמ"ב שם), ובני ספרד נוהגים לשלוח לו מנות כרגיל, וכן הוא שולח לכל רעיו וידידיו. (עי' במג"א סי' תרצ"ו ס"ק יב, ובברכ"י שם סק"י, חזו"ע עמ' קצג, תורת מאיר סי' פז, ומירו בבא"ח שם אות יח החמיר בזה כמנהג בני אשכנז).

על הניסים

מט. אם שכח לומר על הניסים בתפלה או בברכת המזון, אינו חוזר, ואין חילוק בזה בין סעודת פורים לשאר סעודות היום. ומ"מ כשמגיע להרחמן יאמר, "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשה לאבותינו בימים ההם בזה י"ז, בימי מרדכי ואסתר" וכו'. (כה"ח סי' תרצה ס"ק לב, מ"ב שם ס"ק טו, בא"ח שם).

מלאכה

נ. המנהג שאין עושים מלאכה בפורים, והיינו דווקא ביום הפורים, אבל בלילה מותר, ולצורך פורים מותר כל מלאכה, ועל כן מותר לכתוב מכתבי ברכה ולשגורם לרעיו. (פמ"ג הב"ד הביה"ל סי' תרצ"ו ס"א, מקראי קודש עמ' קסה, הגריש"א זצ"ל הב"ד בס' אשרי האיש עמ' שיד, חזו"ע עמ' קצה).
נא. איסור מלאכה נוהג רק ביום מקרא מגילה - הפורים בי"ד והכרכים בט"ו. (ב"י ושו"ע סי' תרצ"ו סעי' א-ב, רמ"א שם, ברכ"י סק"ז, שכן המנהג).

בגדי החג

נב. אין לאיש להתחפש וללבוש בגדי אשה, וה"ה להיפך, (עי' רמ"א סי' תרצ"ו סעי' ח, וביו"ד סי' קפב ס"ה, ובב"ח ובט"ו שם, ברכ"י סי' תרצ"ו ס"ק יג, מ"ב ס"ק ל'), ובקטנים (גיל: 5-6) יש להקל. (הגר"ש אלישיב זצ"ל הב"ד בס' אשרי האיש עמ' שטו, שו"ת אול"צ ח"ד פ' ס"א ה-ה).
נג. ילבשו בפורים בלילה וביום בגדי שבת, ולא ילבשו בגדי חול, כי ז"ה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו". (רמ"א סי' תרצה ס"ב, בא"ח פ' תצווה או"ט, כה"ח שם ס"ק יג).

נערך ע"י הרב מאיר פנחס שליט"א
ראש כולל ורב קהילת בני תורה - "דרכי דוד"

*לשאלות בדיני פורים ניתן לפנות לבית ההוראה (24 שעות ברציפות)

"הליכות עולם"

02-999-7989